

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

„Nikdo nečiní zlo vědomě“ – Sókratovo popření akrasie

Anna Kvasničková

Bakalářská práce
Pardubice 2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Anna Kvasničková**
Osobní číslo: **H09500**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie**
Název tématu: **”Nikdo nečiní zlo vědomě” - Sókratovo popření akrasie**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V této práci se bude studentka zabývat problémem Sókratova popření akrasie v Platónově dialogu Prótagoras a problematikou, že nikdo nečiní zlo vědomě, v dialogu Gorgias. Také porovná názory u různých autorů, kteří se zabývají tímto problémem.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

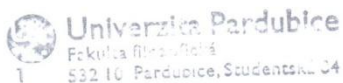
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Platón. Prótagoras, Praha 1992 Platón. Gorgias, Praha 1992 Segvicová, Hana. Nikdo nechybuje úmyslně: smysl sókratovského intelektualismu, Praha 2010 Kahn, CH. Plato and The Socratic Dialogue, 1996

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Kamila Pacovská**
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2012**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Aleš Prázný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Prohlášení

Prohlašuji: Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 27. června 2012

Anna Kvasničková

Poděkování

Velmi ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Kamile Pacovské za její trpělivost a ochotu. Též za velice podnětné připomínky a příjemnou spolupráci.

Abstrakt

Tématem této bakalářské práce je teze, že „nikdo nečiní zlo vědomě“ a Sókratovo popření akrasie. Vycházím z dialogů Prótagoras a Gorgias, které napsal Platón. V první kapitole se popisuje co to je akrasia a jak jí chápe Aristoteles. Druhá část je věnována dialogu Prótagoras a představení jedné z hlavních myšlenek dialogu, že vědění je ctnost. Vědění je klíčem k pochopení, co je dobré a co zlé. Třetí část je věnována tomu, jak Sókrates popírá akrasii podle výkladu akrasie od Hedy Segvicové. V čtvrté části se pohlíží na Sókrata jako na hédonistu. V závěru práce shrnuji, na základě rozboru dialogu, celou problematiku.

Klíčová slova

Prótagoras, Sókrates, akrasie, Gorgias, Platón, Heda Segvicová, Martha Nussbaumová, vědění, ctnost, intelektualismus, dobro, techné

Title

“No one errs willingly” – Socrates’ denial of akrasia

Abstract

My bachelor thesis deals with the thesis, that „no one errs willingly“ and Socrates’ denial of akrasia. It is based on a dialogue *Protagoras* and *Gorgias* written by Plato.

The first chapter describes what is akrasia by Aristotle. The second part is devoted to the dialogue *Protagoras* and it also introduces one of the ideas in the dialogue – knowledge is virtue. Knowledge is the key to understanding what is good or bad. The third chapter deals with how Socrates’ denial of akrasia to the interpretation of the akrasia by Heda Segvicova. In the fourth part looks on the Socrates like a hedonist. In the last part of the thesis, the whole topic is summarized based on the analysis of the dialogue.

Key words

Protagoras, Socrates, akrasia, Gorgias, Plato, Heda Segvic, Martha Nussbaum, knowledge, arete, intellectualism, good, techné

Obsah

Obsah	8
Úvod	9
1. Definice akrasie	11
2. Dialog Prótagoras	12
2.1. Dialog Prótagoras, rozbor části 352a-358d.....	15
2.2. Simónidova báseň – „Člověk nečiní zlo úmyslně.“	17
3. Pozitivní přístup Hedy Segvicové k Sókratovu popírání akrasie	20
3.1. Sókratův intelektualismus.....	21
3.2. Rozdíl mezi míněním a věděním.....	23
3.3. Problém chtění	25
3.4. Zlo činit a zlo trpět	27
3.5. Popírání akrasie	29
3.6. Sókratovo pojetí touhy	31
3.7. Závěr k pozitivnímu obhájení akrasie	33
4. Sókrates jako hédonista	35
Závěr	38
Použitá literatura	41

Úvod

Téma „Nikdo nečiní zlo vědomě“ - Sókratovo popření akrasie jsem si vybrala, protože mne vždy přitahovala antická filosofie a myšlenky té doby, které i přes tu spoustu let, co nás od té doby dělí, tak nám tyto myšlenky nejsou cizí. Tato práce se věnuje myšlenkám dvou mužů. Jedním z nich je Sókrates, který sám nic nenapsal a druhým mužem bude jeho žák Platón, který tyto Sókratovi myšlenky použil ve svých dialozích. Abychom mohli vysvětlit tezi, že „nikdo nečiní zlo vědomě“, tak se budeme muset nejprve zabývat otázkou, co to je akrasia a proč jí Sókrates popírá. A to i přesto, že Sókrates a Platón výraz „akrasie“ nikdy nepoužili.

Právě první část je věnována vysvětlení pojmu akrasia, tak jak ho chápe a vysvětluje Aristoteles ve svém díle Etika Nikomachova. Akrasie tu bude chápána jako nezdrženlivost, kdy člověk podlehne svým touhám, emocím a své slabé vůli. To je to, co Sókrates bude popírat. Podle něho není možné, aby člověk podlehl touhám, citům, nebo slabé vůli. Otázkou tu zůstává, čemu tedy člověk podle Sókrata ve skutečnosti podléhá.

V druhé části se budeme věnovat podrobně Platónově dialogu Prótagoras, který se pro nás stane stěžejním pro rozluštění otázky, proč podle Sókrata není možné podléhat touhám a slabé vůli. Tento dialog jsem si pro lepší pochopení rozdělila na šest částí. Tyto části se přes Sókratovo pochopení jednoty ctností, nemožnosti se ctnostem naučit a vědění jako ctnosti, pomalu obrací k našemu hlavnímu problému a to právě k popírání akrasie. Kdy se dozvíme, že člověk nepodléhá slabé vůli, ale podléhá nedostatečnému vědění. Následně se dozvíme, jaké vidí Sókrates řešení pro člověka, aby nedostatečnému vědění nemohl podléhat. Závěrem druhé části bude rozbor Simónidovi básně, která se nachází také v dialogu Prótagoras a kde se poprvé setkáváme s tezí, že „člověk nečiní zlo úmyslně“.

Třetí částí k problému „Nikdo nečiní zlo vědomě“ - Sókratovo popření akrasie je interpretace od autorky Hedy Segvicové, která se Sókratem zcela souhlasí a osvětluje mnohé nejasnosti v Sókratově intelektualistickém pojetí této problematiky. K vysvětlení základních otázek, zde bude použito několik pasáží z Platónova dialogu Gorgias.

Ve čtvrté části se rozebírá otázka, zda Sókrates při přechodu k novým tématům, kdy odmítá tradiční názor slabé vůle a přiklání se k názoru, že když má člověk pravé vědění, tak nemůže být přemožen touhou ani slabou vůlí, tak zda Sókrates nepřijal jakýsi nový druh hédonismu. Tímto problémem se zabývá Martha Nussbaumová ve svém díle *Křehkost dobra*.

Cílem mé bakalářské práce je vysvětlit a dokázat, zda je možné popírat akrásii, tak jak se o to snažil Sókrates a zároveň potvrdit Sókratovu tezi, že „Nikdo nečiní zlo vědomě“. Celá práce je průběžně doplňována o postřehy různých myslitelů. Jedná se například o Charlese Kahna, který se věnuje podrobnému rozboru ctnosti jako vědění v jeho díle *Plato and The Socratic Dialogue*.

1. Definice akrasie

Než se začneme věnovat problému Sókratova popření akrasie, měli bychom si nejprve říci a ujasnit, co to akrasie je. Akrasii, neboli nezdrženlivost ve své sedmé knize Etiky Nikomachovy výstižně popsal a definoval Aristoteles. Právě Aristoteles bere nezdrženlivost s nectností a surovostí za jednu z nejhorších charakterových vlastností, kterým by se člověk měl vyvarovat. Opakem nezdrženlivého (akratického) chování je zdrženlivé (enkratické) chování. Nezdrženlivý člověk má na rozdíl od zdrženlivého slabou vůli a více podléhá rozkoším, ačkoliv ví, že koná něco zlého.¹ Ukážeme si to na příkladu. Představme si dvě vdané ženy, kdy jedna z žen, kterou budeme nazývat paní „Z“, bude zdrženlivá a druhá, kterou budeme nazývat paní „N“, bude nezdrženlivá. Paní „Z“ a paní „N“ se dostanou do stejné situace, kdy se je pokusí svést muž, a to ačkoliv jsou vdané. Obě dvě usoudí, že je to špatné a že by neměly být nevěrné, ale zde se jejich cesty rozejdou. Paní „Z“, díky své zdrženlivosti muže odmítne a nevěra se neuskuteční, ale paní „N“ neovládne své vášně a díky nezdrženlivosti se dopustí nevěry, a to i přesto, že předem věděla, že bude konat něco zlého.

V této části se Sókrates zcela s názory Aristotela rozchází. Sókrates tvrdí, že člověk, který má pravé vědění – moudrost, tak by nemohl konat něco zlého. Paní „N“ tedy ve skutečnosti neměla dostatečné vědění, aby byla schopná rozeznat, že nevěra je zlá. Pro Sókrata je vědění a moudrost něčím daleko více hodnotným, než city a proto popírá, že by se člověk mohl chovat nezdrženlivě. Mnozí filosofové kritizují Sókrata právě za opomíjení citů a říkají, že přeceňuje vědění. Abychom pochopili Sókratovo pojetí tohoto vědění a tedy zároveň popření akrasie, tak budeme čerpat z Platónova dialogu Prótagoras, kde Platón Sókratovu pozici vykládá nejsouvisleji.

---

¹ Aristoteles, Etika Nikomachova, kniha sedmá, str. 160-161, 1145a-1145b.

2. Dialog Prótagoras

Dialog Prótagoras s dialogy Gorgias a Menon se řadí k dialogům, které Platón napsal v tak zvané době přechodné mezi dobou nejranější a střední. Celý dialog je jakási konfrontace se sofistickými názory o ctnosti, o jednotě ctností a o učitelnosti ctností. Tato konfrontace tu je mezi Platónovým Sókratem a sofistou Prótagorem. Sókratés a pro něho typické chování výborného diplomata nás doprovází po celý dialog. Ať už to jsou jeho otevřené otázky, při kterých si oponent sám přijde na Sókratovu pravdu, nebo metoda zrcadla, kdy Sókrates donutí oponenta vžít se do jiné role a opět si zde oponent odpoví sám.

Kahn tvrdí, že Platón napsal celý dialog jako jakýsi propojený celek, kdy už první otázka směřuje k návaznosti na druhou otázku, druhá na třetí atd. Na konci nás čeká vyvrcholení v podobě odpovědi na všechny otázky, které v dialogu zazní. Proto jsem si celý dialog rozdělila na šest částí. Kdy se dozvíme co je pro Platóna největší ctností, co to jsou ctnosti a jakou v tom má roli již zmiňované vědění.

Jako úvod zde uvedu začátek dialogu (Prot. 309a–311a), kdy se Druh setká se Sókratem a vyptává se ho, jaké bylo setkání s nejkrásnějším mužem Alkibiadem. Sókratés odpovídá, že se setkal s někým daleko krásnějším, než je Alkibiades. Říká: „Jak by se nemělo, můj drahý, to, co je nejmoudřejší, zdát krásnějším?“ (Prot. 309c10) Tato věta nám prozrazuje, co bude hlavním tématem celého dialogu. Že zde půjde o krásu moudrosti (tedy o vědění), která je jednou z částí ctnosti. Sókratés má na mysli moudrého Prótagora, ke kterému se dostal díky Hippokratovi, který chtěl, aby ho Prótagoras učil.

První část uvádí Sókratova otázka, kterou položil Hippokratovi. „Ty se nyní snažíš jít k Prótagorovi a chceš mu platit peníze jakožto mzdu za sebe: co myslíš, ke komu že přijdeš a čím že se staneš?“ (Prot. 311b2) Zde se musíme zaměřit spíše na druhou část otázky, kdy od Hippokrata dostáváme odpověď, že se stane sofistou, neboli znalcem moudrých věcí, a že se z něho stane dovedný řečník. Ale opět tu je vznesena námitka Sókratem, že když se chce stát dobrým řečníkem, musím nejprve mít nějaké vědění o

tom předmětu, o kterém tak dovedně mluvím. Otázkou zůstává, jaké a o čem je to vědění, které Prótagoras ovládá a je schopen o něm tak výtečně mluvit.

Ve druhé části (Prot. 318b–320c) se dostáváme k Sókratovu tvrzení, že ctnosti se nedá naučit. Prótagoras pronese, že Hippokrata naučí řečnictví a politickému umění, tedy jak se stát dobrým občanem.² S tím ale Sókratés nesouhlasí. Jako příklad uvádí, že když se sejde sněm, kde se má rozhodovat o něčem, co se týká stavitelství, mluví do toho jen stavitelé, a kdyby chtěl do toho mluvit někdo, kdo nemá se stavitelstvím nic společného, byl by umlčen, nebo dokonce vyveden. Naproti tomu když se sejde sněm, který se týká správy obce, mluví do toho každý občan, aniž by se tomuto umění někde vyučil. Z toho je podle Sókrata patrné, že se politickému umění nedá naučit a tím pádem já už musím být dobrým občanem z lidské přirozenosti.

V další části (Prot. 320d–336b) dává Platón prostor i druhému řečníkovi Protágorovi, aby obhájil své myšlenky, že se ctnosti mohou naučit. Toto místo si označíme jako třetí část. Vypráví se zde mýtus o Prométheovi a stvoření člověka, kdy bohové dali zvíři srst a umění se bránit, ale člověka nechali nahého a bezbranného. Protože by lidé takto vymřeli, ukradl pro ně Prométheus oheň, který lidem udrží život. Ale stále se člověk neuměl bránit, neměl občanskou moudrost, neuměl zabíjet a neuměl válčit, protože bez politiky není boje. A tak jim Zeus po Hermovi poslal stud a spravedlnost, kterou posléze dostal každý člověk.³ To uvádí Prótagoras jako důvod, proč se každý občan může podílet na radě ohledně občanské zdatnosti. Protože tedy každý člověk vlastní v sobě stud a spravedlnost, je mu dána možnost, aby se zdatnosti naučil. Zdatnost si pro přesnost musíme nahradit slovem ctnost. Sókrates však pokládá otázku, jak je možné, že velice moudří a ctnostní otcové mají občas hloupé a nectnostné syny? Jak je to možné? Kdyby se ctnost dala naučit, tak by přece synové byli od otců vzdělávání. Toto je podle Sókrata jeden z důkazů, že se ctnosti nedá naučit.

Prótagoras ale neustupuje od svých názorů a stojí si za svým, že se ctnosti dá naučit. Ukazuje to na příkladu rodičů vychovávajících své dítě, u učitelů a jejich výchovy a v neposlední řadě uvádí básníky, kteří ve svých básních používají mnohá napomenutí. Básně budou naší čtvrtou částí (Prot. 339a–348d) a věnujeme jim celou kapitolu.

---

² Kahn, Charles, *Plato and the Socratic Dialogue*, Cambridge University Press, 1998, s. 211

³ Kahn, Charles, *Plato and the Socratic Dialogue*, Cambridge University Press, 1998 s. 215

Klíčové pro nás budou verše od básníka Simónidéa, kde zaznívá věta, že člověk nečiní úmyslně nic zlého. Po této básni dostane dialog rychlý spád k našemu hlavnímu tématu - k Sókratovu popření akrasie.

Ale než se tak stane, zazní tu ještě pátá část dialogu (Prot. 329c– 32a) a to po jednotě ctností. Sókrates se ptá: „Nuže právě toto mi zevrubně vylož, zdali je zdatnost jakési jedno, a spravedlnost, rozumnost a zbožnost jsou její části, či jsou všechny tyto věci, které jsem právě uvedl, jen jména pro jedno a totéž?“ (Prot. 329c) Oba dva se shodují, že to jsou části jedné ctnosti, ale už se neshodují, v jakém poměru se mají k sobě. Zda je každá část jiná jako u obličeje jeho nos, ústa, oči a uši, což zastává Prótagoras a což i byl klasický názor všech Řeků.⁴ Nebo zda jsou naprosto shodné jako částičky zlata a liší se pouze velikostí, jak tvrdí Sókrates. Souhrnně můžeme říci, že Sókrates zastává názor, že ctnosti se nedá naučit a že máme jednotu ctností. A jednou z částí ctnosti je i moudrost, díky které, pokud jí vlastním, tak se nemohu stát akratikem ani enkratikem.

Sókrates zastával názor, že kde je pojem tam není akrasie, neboť člověk nejedná vědomě proti tomu co je dobré. Otázka „Co je X?“ je pro Sókrata naprosto základní. Pouze když X známe, jsme schopný říci, co X je. Není možné o X vynášet pravdivé výroky, pokud X neznám. Díky tomu, že jsem schopen předmět pojmenovat, mohu ho srovnávat. Podle tohoto modelu člověk řídí své jednání a tím se morální jednání stává otázkou intelektu, kdy se ptáme, po tom co je dobré a špatné, pravdivé a nepravdivé.⁵ Když je tedy morální jednání věcí intelektu, tak ten co má toto vědění, musí zákonitě jednat jen správně.

Pro Sókrata jsou všechny ctnosti formami vědění. Když vím, co znamená a je spravedlnost jsem spravedlivým, stejně jako když se naučím architektuře, tak se také stávám architektem. Cíl zde není vědět co to je statečnost, nýbrž stát se statečným. Ale abych se mohl stát X musím předem vědět co X znamená. Otázka zda jsou spravedlnost, rozumnost a zbožnost části ctností, nebo to je jedno a totéž? Na otázku jak se mají ctnosti poměrově k sobě si Protágoras vybírá možnost, že se mají jako části obličeje.

---

⁴ Kahn, Charles, *Plato and the Socratic Dialogue*, Cambridge University Press, 1998, s. 218

⁵ Graeser, Andreas, *Řecká filosofie klasického období*, Praha: Oikoymenth, 2001, s. 319.

2.1. Dialog Prótagoras, rozbor části 352a-358d

V závěrečné šesté části Platónova dialogu Prótagoras (Prot. 352a-358d) vyvstává na povrch otázka, zdali sama libost není dobro. Průvodcem této otázky se stává Sókrates, který se zde snaží popřít akrasii.

První otázka kterou pokládá Prótagorovi je, co pro něho je vědění. Zda si myslí, že vědění je věc krásná a schopná vládnout člověku? Ptá se ho: „Uznáváš, že když člověk zná dobré a zlé, nedal by se od ničeho ovládnouti, aby dělal něco jiného, než co přikazuje vědění, a že moudrost je dostatečnou pomocnicí člověku?“⁶ Sókrates i Prótagoras se shodují, že vědění je to nejvyšší a nejlepší co člověk může mít. A přesto někteří lidé tvrdí, že ačkoliv mají „jistě vědění“ tak podléhají libosti nebo nelibosti. Proč člověk, který ví co je zlé a co je dobré nechce konat dobro a dokonce někdy koná zlo? Proč člověk nedělá ty nejlepší věci, ačkoliv je prý zná? Pak by se lidé měli ptát: „... Prótagoro a Sókrate, jestliže tento stav není podléhání libosti, tedy co to asi je a jak to vy nazýváte?“⁷

Jako příklad libých věcí si Sókrates vybírá přemáhání od jídel a nápojů, a rozkoš lásky. Přiznává, že se jedná o příjemné věci, které často děláme, ačkoliv jsme poznali, že jsou špatné. Sókrates se však ptá: „A po které stránce je nazýváme špatnými?“⁸ Zda pro tu chvíli, kdy jí zrovna děláme a ona nám v tu chvíli poskytuje libost, nebo pro její budoucí dopad. Například považuji za zlo, když piji alkoholické nápoje, které mne uvádí do opojného a libého stavu, nebo považuji za zlo, že se právě na alkoholu mohu stát závislým a díky tomu přijít o peníze, rodinu, práci. Spíše se zde přikláníme podle Sókrata k té druhé variantě, tedy s ohledem na to, jaký dopad bude mít věc do budoucnosti. Bereme tyto věci za zlé právě proto, že končí útrapami a zbavují nás dalších libostí.

A teď věci nelibé, které jsou ale pro člověka prospěšné tedy dobré. Například jak říká Sókrates, tělesná cvičení, vojenská služba a lékařské zákroky. Vezměme si třeba lékařský zákrok, který člověka zmáhá jak po fyzické stránce, tak i po stránce psychické.

---

⁶Platón. Prótagoras, 352c

⁷Tamtéž, 353a2

⁸Platón. Prótagoras, 353d1

Při operaci člověka čeká bolest, kterou bere nelibě, a přesto se jedná o dobrou věc. A ačkoliv tyto věci způsobují v přítomném čase nelibé pocity, pro budoucnost nám podle Sókrata dají zdraví, dobrý stav těl, blaho obcí, vládu nad jinými a bohatství. Tyto věci jsou dobré právě proto, že končí libostí. Tak tedy podle Sókrata bereme zlo za nelibost a dobro za libost v ohledu na jejich dopad pro budoucnost.⁹

Najdou se tací, kteří tvrdí, že člověk je schopen poznat, že zlé věci jsou zlé a přesto tyto zlé věci koná. Otázkou je, proč člověk tyto věci koná? Aristoteles by odpověděl, že na vině je lidská nezdrženlivost (ἀκρασία), tedy že je přemáhám svou vlastní vůlí a nezdrženlivostí.¹⁰ To ale Sókrates odmítá. To bychom museli říci, že člověka přemáhá libost, ale jak už bylo řečeno výše, libost můžeme nahradit slovem dobro. Čím je tedy člověk přemáhán? Můžeme odpovědět od dobra. Sókrates to komentuje takto: „Věru směšnou to mluvíte věc, že někdo koná zlé věci, i když poznává, že jsou zlé, a ačkoli je nemusí konat, a to proto, že je přemáhán od dobrých věcí.“¹¹ Přeci dobré věci jsou více a tak přeci musí zvítězit nad těmi zlými. A v tu chvíli já nemohu použít slovo „podléhat“, ale že místo malých dobrých věcí beru velké zlé.

Jak ale dokáží rozlišovat mezi tím co je dobré a co je zlé? Odpovědí na tuto otázku je umění měřické. Člověk, který umí dobře vážit a měřit, je schopen sebrat věci libé a věci nelibé, dát je na váhu a rozhodnout se, co převažuje. Ve chvíli, kdy srovnáváme věci libé s libými, vybíráme ty, které jsou větší a kterých je více. Pokud srovnáváme nelibé s nelibými, volíme ty, které jsou pro nás menším zlem. Problém nastává, když musíme volit mezi libými s nelibými, tam musíme navíc využít umění měřického v blízkosti a vzdálenosti. Dáváme přednost věcem libým vzdáleným, ačkoli by to pro nás znamenalo přetrpět krátkou dobu s nelibostí. Jako je tomu u požití hořkého léku, který mě má uzdravit a přinést mi tak dobro. Sókrates se táže Prótagora: „Jeví se vašemu znaku tytéž délky zblízka většími, zdálky menšími, či ne?“ (Prot. 356c). Odpovědí je samozřejmě, že ano, že člověk je schopen rozeznávat délku, tloušťku a množství. Umění měřické se v našem světě neváže pouze na svět hmotný, ale i na lidské jednání a rozumové úsudky. Pro Sókrata je měřické umění jako ukazování pravdy, které by při využití u každého člověka, bylo velice užitečné v našem životě.

---

⁹ Prot., 354c.

¹⁰ Aristoteles, Etika Nikomachova, kniha sedmá, str. 160-161, 1145a-1145b.

¹¹ Prot., 355d

Spása života je viděna ve správném rozhodnutí mezi libým a nelibým, v rozhodnutí se, čeho je víc a čeho je míň, co je větší a co je menší, bližší a vzdálenější. Právě proto je měřičství bráno jako umění, které se váže na vědění.

Na konci této části se dostáváme k hlavní myšlence, že se nejedná o podléhání libosti, ale o pouhou nevědomost. „Vždyť vy jste uznali, že ti, kteří chybují, chybují z nedostatku vědění o volbě libostí a nelibostí – to jsou dobré a zlé věci – a netoliko vědění, ale jak jste ještě prve uznali, vědění měřického: o chybném jednání víte patrně i sami, že se koná z nevědomosti bez vědění.“¹²

Tak vysvětluje Sókrates v dialogu Prótagoras problém se slabostí vůle, kterou zcela popírá. Člověk po celý život volí mezi chvilkovou libostí a dlouhodobou libostí. Chvilková libost nám posléze přináší dlouhodobou nelibost, ale když jsme schopni přetrpět chvilkovou nelibost, dostaví se dlouhodobá libost. Například když se budu přejídat tak budu zažívat libost jen chvilinku po najedení, ale do budoucna mi to přivodí zdravotní problémy, tedy dlouhodobou nelibost. Jinak tomu je, když já začnu cvičit. První cvičení mi bude způsobovat chvilkovou nelibost, ale získám tak dlouhodobou libost v podobě zdraví a pěkného těla. Člověk je schopen podle Sókrata si tento rozdíl mezi chvilkovou libostí a dlouhodobou libostí uvědomovat, díky měřickému umění, které je obsaženo v moudrosti.

2.2. Simónidova báseň – „Člověk nečiní zlo úmyslně.“

Ve starém Řecku se kladl veliký důraz na básníky. Básníci recitovali na veřejných prostranstvích nebo amfiteátrech své díla, která měla plnit funkci výchovnou. Dovolit si recitovat na veřejném prostranství pro lidi si nemohl dovolit jen tak někdo. Básník se musel zalíbit vladaři a nesměl jít proti jeho politice. Při nejlepším stát na jeho straně a hlásat podobné, nebo dokonce stejné názory. Tím pádem byly básníci bráni za vzor a jako vychovatelé pro Řecko. To byl možná jeden z důvodů, proč když Sókrates začne citovat části ze Simónidovi básně, tak je Simónides brán jako někdo, kdo má naprostou pravdu a nedá se zpochybnit.

---

¹² Prot., 357e1.

V Platónově díle *Prótagoras* v části 343d-346e se Sókrates odkazuje na básníky Simónidia a Pittaka. Simónidés nesouhlasí s výrokem Pittaka, že je těžké býti řádným, a že je těžké státi se dobrým. Problém vidí Simonidés v užití slovesa býti, protože člověk, který se jednou stane dobrým tak už bude na vždy dobrý. Takže pro člověka je obtížné dosáhnout toho, aby se stal dobrým a ve chvíli, kdy už ví jak tohoto dobra v sobě dosáhnout tak to dobro neustále vykonává a nemůže jinak. Simonidés nadále oponuje Pittakovi, který říká veršem:

Ale člověku nelze, aby nebyl špatný,

Kterého porazí neodvratná nehoda.¹³

Zaměření tu padá na slovo „nehoda“ a kdo může nehodu způsobit. Jako příklad Sókrates uvádí ležícího a zda je možné ležícího povalit. Odpovědí od Prótagora je, že samozřejmě ležící už na zemi je a tak se nedá znova povalit. Povalit můžeme jediné stojícího. Z tohoto vyplývá, že neodborníka nemůže přemoci nějaká nehoda, protože nehodu ani neočekává, ale jediné odborníka může „povalit“ nehoda. Jako když velká bouře přemůže kormidelníka, ačkoliv byl odborník v kormidlování lodi. Někdo, komu kormidlování lodi nic neříká a vůbec tomu nerozumí, tak nemůže být přemožen bouří. Jako vysvětlení je, že člověk jako řádný se může stát špatným, když ho přemůžou jiné okolnosti. To dokazuje i další citát:

Naopak dobrý muž, ten časem je zlý a časem zas řádný;¹⁴

Jinak tomu, ale je podle Sókrata u člověka, který je zlý. Zlý člověk se nemůže stát zlým, ten zlým stále je. Zlým se stávám, jak říká Sókrates, pouze v tu chvíli, kdy jsem zbaven vědění. Něco špatného jako lékař mohu provést pouze v tom případě, kdy nevím co dělat. Například si nebudu vědět rady jak pacientovi pomoci a on mým zapříčiněním zemře. Já jako lékař jsem se zachoval špatně a způsobil jsem něco zlého, ale nebylo to

---

¹³ Prot. 344c.

¹⁴ Prot., 344d.

úmyslně, šlo pouze o nedostatek vědění. K úmyslnému chování a jednání se váže i další část básně:

všechny chválím a mám rád,

úmyslně kdokoli nečiní nic špatného;

ale s nutností ani bozi nebojují.¹⁵

Pro Sókrata je nemyslitelné, aby někdo činil zlo úmyslně. Jak říká: „Já totiž s jakousi jistotou myslím, že žádný z moudrých mužů nesoudí, že by někdo z lidí úmyslně chyboval nebo že by úmyslně dělal věci ošklivé a zlé, nýbrž dobře vědí, že všichni, kdo činí věci ošklivé a zlé, činí tak neúmyslně.“ (Pr.345e) Proč a z jakých důvodů Sókrates takto smýšlel, se budeme zabývat v dalších kapitolách, kde nám představí svou interpretaci Heda Segvicová.

---

¹⁵ Prot., 345c

3. Pozitivní přístup Hedy Segvicové k Sókratovu popírání akrasie

Jak jsme si ukázali v předešlých odstavcích, pro Sókrata je nemyslitelné, aby člověk páchal zlo vědomě, což znamená, že je třeba popřít existenci akrasie. Akratické jednání, neboli podlehnutí slabosti je podle Sókrata nemožné, protože člověk nepodléhá slabosti vůle, ale trpí pouze nedostatečným věděním. Kdyby určitá osoba o svém činu měla jisté věděni a díky pohledu na možné následky jejího činu byla schopná tyto následky zhodnotit pomocí měřického umění, nemohla by činit zlo. Jedna z pozitivních reakcí na Sókratovo popírání akrasie a na tezi, že člověk nečiní zlo vědomě, se nachází v článku od Hedy Segvicové s názvem „Nikdo nechýbuje úmyslně: smysl Sókratovského intelektualismu“.¹⁶ Heda Segvicová zde obhajuje Sókratovo smýšlení o této problematice a objasňuje jeho pojetí intelektualismu.

Jako jeden z největších problémů viděli oponenti sókratovské teorie v tom, že Sókrates opomíjí citovou stránku člověka. Heda Segvicová se pokusí vyvrátit tuto domněnku a vysvětlí jak Sókrates pojímá emoce. Pokusí se také osvětlit pojem „úmyslně“, který zaznívá z úst Sókrata: „Já totiž s jakousi jistotou myslím, že žádný z moudrých mužů nesoudí, že by někdo z lidí úmyslně chyboval nebo že by úmyslně dělal věci ošklivé a zlé, nýbrž dobře vědí, že všichni, kdo činí věci ošklivé a zlé, činí tak neúmyslně.“ (Prot. 345d) Sókrates dává slovu úmyslně podle Segvicové větší význam, než který mu přidělujeme v dnešní době. Úmysl se totiž bude vztahovat k věděni, které bývá často zaměňováno s pojmem mínění. Jaký je rozdíl mezi těmito pojmy, bude další otázkou, kterou bude Heda Segvicová ve své knize řešit. K lidské morálce a nemorálním lidským činům se dostaneme přes pojmy chtění a nechtění, kdy si ukážeme, že nikdo z lidí nechce nic zlého. Člověk musí danou věc vidět jako v nějakém smyslu dobrou a proto ji také dělat, to, že ve skutečnosti je to zlé, je jiná věc. Ukážeme si, že podle Sókrata každý člověk touží a chce pouze ty věci, o kterých si myslí, že jsou dobré. Zlé věci totiž člověk může činit pouze omylem. Jak se zlým věcem podle Sókrata máme vyvarovat, bude naše další otázka, na kterou nám dá Heda Segvicová odpověď.

---

¹⁶ Segvicová H., „Nikdo nechýbuje úmyslně: smysl Sókratovského intelektualismu“, In: Rozum, ctnosti a duše, Praha: Oikúmené, 2010, str. 137

3.1.Sókratův intelektualismus

V této kapitole se budeme zabývat otázkami ohledně Sókratova intelektualismu, tedy otázkou, zda doopravdy Sókrates opomíjí emoce a vše staví na lidském rozumu, nebo zda emoce neopomíjí, ale pouze jím přikládá jiný význam? Následně se podíváme, jakou hraje roli ctnost v Sókratově intelektualistickém pojetí vědění a co je tím pádem příčinou nemorálního chování u člověka. Za důležité bude si osvětlit výraz úmyslně, který často bývá chápán chybně a rozlišit si jak se věci mohou dělit na dobré a zlé.

Mnozí vyjadřovali nespokojenost se Sokratovým intelektualismem. Sokratovi v jeho intelektuálním chápání lidského jednání je vyčítáno, že opomíjí emoce a vůli. Námitka proti Sokratovskému intelektualismu má podle Hedy Segvic dvě hlavní podoby. Podle některých Sokrates opomíjí emoční stránku lidské přirozenosti, protože je příliš zaneprázdněn intelektem. Druhá skupina nevytýká Sokratovi opomíjení emocí, ale to, že emoce bere intelektualisticky.¹⁷ Toto chápání Sokrata Heda Segvicová zpochybňuje: „Žít dobrý život znamená podle něho žít způsobem, který je v souladu s jistým druhem vědění.“¹⁸ Vzhledem k tomu, že emoce jsou součástí vědění Heda Segvicová navrhuje nový pohled na Sokratovský intelektualismus, ve kterém zdůrazňuje, že akt lidské duše má v sobě zároveň i akt rozumu.

Abychom se podle Hedy Segvicové k tomuto porozumění sokratovského intelektualismu dostali, je třeba zkoumat lidské emoce skrze pojetí ctnosti. Když emoce budeme chápat přes ctnost, dokážeme si, že Sokratés mohl popírat akrasii - tedy slabou vůli. Sokrates emoce nevynechává, ale začleňuje je do svého výkladu ctnosti, jakožto vědění.¹⁹ Sokratovo tvrzení, že nikdo nechybuje vědomě, podle Hedy Segvicové vychází z intelektualistického pohledu, který říká, že pokud se člověk chová nemorálně, tak toto nemorální chování je zapříčiněno nějakou chybou v uvažování. Kdyby člověk, který se zachoval nemorálně, více přemýšlel o svém činění, nedělal by to, co je špatné. Intelektualista říká, že lidé se stanou lepšími, pokud pomocí inteligence získají skutečný

---

¹⁷ Segvicová H., „Nikdo nechybuje úmyslně:smysl Sókratovského intelektualismu“, In: Rozum, ctnosti a duše, Praha: Oikúmené, 2010, s. 24

¹⁸ Tamtéž, s. 24

¹⁹ Tamtéž, s. 30

pohled na svět a na to, jak se věci skutečně mají. Jen tak jsou schopni zjistit, co je dobré a co špatné.

Zde je velmi důležité pochopit, jak Sokrates rozumí vědění. Sokrates podle Segvicové tvrdí nejen, že nikdo nechybuje vědomě, ale ani úmyslně. Teze, že nikdo nechybuje úmyslně, která je brána za základ Sokratovského intelektualismu je chápána nejasně. Slovo „úmyslně“ je chápáno podle Hedy Segvicové velmi specificky. Z Platonových dialogů není jasné, proč si Sokrates myslí něco takového. V interpretaci Simonidovy básně v Platónově dialogu Protágoras se setkáváme s tezí, „že nikdo nechybuje úmyslně“. Bohužel z dialogu Protágoras nám není jasné, proč Sokrates tento názor zastával. Rozuzlení Segvicová nachází až v dialogu Gorgias, jehož interpretaci věnuje značnou část svého textu. Heda Segvicová vychází z dialogu Gorgias z části 466a4 - 468e2. V této části vychází ze Sokratova tvrzení, že rétoři a tyrani nedělají to, co dělat chtějí, a že mají nejméně moci ze všech lidí. Sokratés se Polóna ptá: „zdalipak podle tvého mínění lidé chtějí to, co pokaždé dělají, či ono co je účelem jejich činnosti? Tak například ti, kteří pijí léky podané od lékařů, zdalipak podle tvého mínění chtějí to, co právě dělají, totiž pít lék a mít nepříjemné pocity, či ono, proč ten lék pijí, totiž aby byli zdraví?“²⁰ Polónovou odpovědí je, že lidé to dělají pro zdraví a ne pro nepříjemný pocit z pití léku.

Jak Heda Segvicová píše, Sokratés zastává názor, že člověk dělá něco za nějakým účelem, že nechce to, co zrovna dělá, nýbrž chce ono, proč to dělá.²¹ Za příklad si ukážeme potřebu u člověka sednout si. Člověku nejde o samotný akt sednout si, ale o to, aby necítil bolest v nohou, ulevil svalům a odpočinul si. Stejně tomu je i u všech činností co člověk dělá. Čistím si zuby ne pro samotný akt čištění zubů, ale proto, abych měl zuby zdravé. Tyto činnosti, které vykonávám, nám poté způsobují dobro, nebo zlo. Proto podle Hedy Segvicové Sókrates rozlišuje, že na světě jsou věci rozděleny na zlé, nebo dobré. Pak jsou věci, které jsou součástí dobra a jindy zla jako je například seděti, kráčet, běžeti. Toto jsou věci, jež nejsou ani dobré, ani zlé. Tyto věci můžeme nazvat věcmi středními. A právě tyto věci střední děláme pro dobro. Sokratés toto uvádí na příkladu rétorů a tyranů, kteří činí, co se jim zlíbí, nebo co se domnívají, že je nejlepší.

---

²⁰ Platón, Gorgias, Praha: Oikúmené, 1993, 467c

²¹ Segvicová H., „Nikdo nechybuje úmyslně: smysl Sókratovského intelektualismu“, In: Rozum, ctnosti a duše, Praha: Oikúmené, 2010, s. 28

Ale jeho postoj je negativní v otázce zabíjení, zbavování majetku, či vyhánění, protože tyrani a rétoři rozhodně nedělají to, co chtějí. Rétoři v tomto případě nedělají to, co chtějí dělat, jelikož by dělali něco, co není dobré a všichni chceme jen to co dobré je.²²

Segvicová tedy ukázala, že Sókrates neopomíjí emoce, jen jim vkládá podřadnou hodnotu před věděním. Vědění bere Sókrates jako jednu z částí ctnosti a je pro něho nemyslitelné, aby člověk toužící po dobrém životě vědění nevladnil. Každý člověk touží po dobrém životě, nikdo nechce žít špatný život. A aby získal tento dobrý život, tak se musím stát ctnostným. To znamená podle Platóna, že musím vlastnit tyto vlastnosti: vědění, zdrženlivost, zbožnost a spravedlnost, protože jedine s těmito vlastnostmi dosáhne ctnosti. Ctnostný člověk nemůže jednat nemorálně. Protože nemorální jednání je pouze chybou v uvažování, nikoliv úmyslem. Úmysl můžeme v Platónově případě chápat jako vědomí, nebo vědění. Úmysl je totiž akt, který musím nejprve promyslet, tedy pomocí soudů vytvořím úsudek. Pokud akt předem nepromyslím, nemůžeme v tu chvíli vůbec mluvit o úmyslu. V jednání z rozumu je úmysl, promyšleným aktem, ale v jednání z vášně není úmysl možný, protože úmysl musí vždy projít aktem myšlení a zhodnocování. Proto, abych mohl věci, a jednání, ale hodnotit potřebuji mít nějaké dělení těchto věcí. Tím pádem věci dělím na dobré, zlé a na věci střední, které dělám pro dobro.

3.2. Rozdíl mezi míněním a věděním

Jak jsme v minulé kapitole probrali, Sókrates tvrdí, že tyrani a rétoři nedělají to co dělat chtějí, protože jejich chování je založeno na mínění a ne na vědění. V této kapitole se budeme zabývat otázkou, proč Sókrates rozlišuje pojmy mínění a vědění a jaký je v těchto pojmech rozdíl? Zjistíme, zda má mínění stejnou hodnotu jako vědění, nebo není tak silné a tolik pravdivé? Když si na tyto otázky zodpovíme, podíváme se, co pro nás budou znamenat pojmy chtění a nechtění a co to je „sókratovské chtění“.

Heda Segvicová vidí hlavní problém v tom, že mnozí lidé nedělají rozdíl mezi doxa (míněním) a epistéme (věděním).²³ Větu, že tyrani jednají, jak se jim zlíbí, lze podle ní

---

²² Platón, Gorgias 467c-468

přeložit, že tyrani jednají podle svého přesvědčení. Ale přesvědčení nemusí obsahovat správné vědění. Právě proto Sókrates neuznává řečnictví, protože řečnictví uznává pouze doxa (mínění), které nemusí obsahovat pravdu. A právě z doxa (mínění) se stává πίστις (přesvědčení), které právě nemusí obsahovat žádné prvky vědění.²⁴ Ukažme si to na příkladu pojetí vládce jako boha. Vládce se prohlásí za boha, vytvoří jakési mínění, které není založeno na pravdě, ale stálým opakováním si lidé toto mínění osvojí a berou ho za pravdivé, toto tvrzení se stává přesvědčením. Řečník je proto podle Segvicové charakterizován jako πειθους δημιουργός (výrobce přesvědčení).

Segvicová dále rozlišuje a vysvětluje pojmy chtění a nechtění. Sókrates o řečnících a tyranech tvrdí, že nejednají tak jak chtějí, právě proto, že nejednají zároveň s vědáním. Když něco chci, musí se to zároveň opírat o vědění, nebo alespoň o částečné vědění. Heda Segvicová uvádí tento příklad: „... někdo chce dělat φ pouze v případě, že touží po φ a považuje děláni φ za dobrou či správnou věc (za daných podmínek), a to, že dělá φ (za těchto podmínek), je (nebo by bylo) dobré, případně správné, tak jak si jednající myslí. Důvodem, proč popisuji „dobré“ zároveň jako „správné“, je, že chtít něco udělat, při tom, jak se zde rozumí chtění, není založeno jen na touze dělat φ, protože dělat φ obsahuje podle jednajícího nějaké dobro;...“²⁵ V tomto druhu jednání nazýváme jednající osobu toužící osobou.

Po čem ale toužící osoba touží, je podle Segvicové předmět, který považuje za dobrý. Člověk netouží po věcech, které by mu měly způsobovat něco zlého. Bez správného vědění se může stát, že se toužící osoba zmýlí v představě o předmětu a daný předmět považuje za dobrý, ačkoliv dobrý není. Zde chtění můžeme považovat podle Segvicové za podobný stav jako vnímání. Definice vnímání je takováto: „Předmět nevnímám tehdy, když mám prostě nějaké vjemy; vnímám jej pouze tehdy, když mé smyslové vjemy vychází z daného předmětu tím správným způsobem.“²⁶ Pro toto chtění Segvicová zavádí název „sókratovské chtění“, kdy pro předmět, který se stal objektem pro chtějící osobu, jsou rozhodující hodnotové vlastnosti tohoto předmětu. Hodnotová vlastnost objektu není nic jiného než to, že je „dobrý“.

---

²³ Segvicová H., „Nikdo nechybuje úmyslně: smysl Sókratovského intelektualismu“, s. 30.

²⁴ Tamtéž, s. 31.

²⁵ Tamtéž, s. 31.

²⁶ Tamtéž, s. 31.

Jak jsme si řekli, máme dva rozdílné pojmy mínění a vědění. V mínění jde o něco, o čem si myslíme, že to je pravdivé, ačkoliv tomu tak ve skutečnosti nemusí být. Ale u vědění jde o skutečné uchopení pravdy. Z tohoto přehledu vyplývá podle Sókrata, že určitou věc chci vykonávat pouze v tom případě, že shledávám danou věc jako dobrou. Přesný postup tedy je, že já nejprve o dané věci přemýšlím a s přítomnosti vědění, které v sobě obsahuje techné měřičského umění, jsem schopen určit, zda se jedná o dobrou věc a posléze věc vykonám. V případě, že nějakou dobrou věc vykonám zcela náhodně bez předchozího rozmýšlení tak se nejedná o „sókratovské chtění“, ale o pouhou náhodu bez vědění. V druhém případě, že vykonám špatnou věc bez předchozího rozmýšlení tak jsem ve skutečnosti tuto špatnou věc vykonat nechtěl. A ve třetím případě, když jsem věc správně promyslel, tak jsem nemohl vykonat jinou věc než dobrou a v tomto případě jde o „sókratovské chtění“.

3.3. Problém chtění

Segvicová dale postupuje k interpretaci Sókratova pojmu chtění. Existuje další rozšiřující interpretace Sókratovského problému chtění, kdy se jedná o problém, zda Sókrates chápe význam slova „chtít“ jinak než Pólos. Pokud ano tak posléze nemluví o stejném problému jako Pólos. Sókrates ale využívá pojem „chtít“ ve zvláštním smyslu. U sókratovského „chtít“ je podle Hedy Segvicové nepravdivá každá věta, která tvrdí, že někdo chce něco, co není dobré.²⁷ To podle Sókrata není možné na rozdíl od Póla, který slovu „chtít“ nedává takovýto význam. Sám Sókrates si uvědomuje, že nemá běžné pojetí pojmu chtění. Každý touží po tom, co je pro něho dobré, nebo po tom, co považuje za dobré pro své bytí. A právě touha je další z pojmů, které Sókrates používá. Toužit po něčem, podle Sókrata jak píše Heda Segvicová, znamená toužit po něčem, co mi způsobuje dobro. Nelze toužit po něčem, co mi bude způsobovat zlo.²⁸

Lze namítat, že jsou lidé, kteří sami sobě způsobují zlé věci. Například člověk, který trpí nemocí sebepoškozováním - sám sebe schválně řeže nožem do rukou, atd. tento člověk přece touží po něčem, co není dobré. Podle Sókrata tomu tak není. Tento člověk,

²⁷ Segvicová H., „Nikdo nechýbuje úmyslně:smysl Sókratovského intelektualismu“, s. 35.

²⁸ Tamtéž, s. 36.

když tak koná, tak to koná za účelem dobra. On nechce pro sebe nic špatného, on chce opět pro sebe dobro, které mu má přinést právě bolest. Jedná tak pouze z nedostatku vědění a bez „sókratovského chtění“. Nebo na příkladu sebevraha. Proč tento člověk chce ukončit svůj život? Protože chce zlo? Není tomu tak, opět můžeme říci, že tento člověk touží po dobru, které shledává v ukončení svého života a zbavení se bolesti, kterou mu život způsoboval. Tento člověk opět má nedostatečné vědění, které by mu pomohlo se v dané situaci lépe zachovat.

Toto pojetí touhy Segvicová nachází v Platónově dialogu Menón. Sókrates se táže Menóna: „Snad se přitom domníváš, že jsou lidé, kteří touží po zlých věcech, a zase jiní, kteří touží po dobrých? Což se ti nezdá, můj nejmilejší, že všichni touží po dobrých věcech?“²⁹ V tomto dialogu se nám posléze ukazuje, že není hlavním bodem touhy to co je ve skutečnosti dobré, ale to co člověk považuje za dobré. Lidé, kteří touží po tom zlém, podle Sókrata touží po něčem o čem si myslí, že to je dobré, ale nejsou schopni rozeznat, že se ve skutečnosti jedná o věc zlou. Takže tito lidé mají pouze mínění, nikoliv vědění. Z toho vyplývá, že lidé touží po věcech, o kterých si myslí, že jsou dobré. Nikdo totiž nechce nic, co by nepovažoval za dobré. Z toho nám vychází závěr, že nikdo nečiní zlo vědomě.³⁰

Závěrem k problému chtění můžeme říci, že člověk pro sebe podle Sókrata vždy chce dobro a nemůže chtít nic jiného. Dělá-li člověk dobré věci, dělá je pro své dobro, dělá-li špatné věci, opět je dělá pro své dobro. Jak jsme si ukázali u člověka trpícím sebepoškozováním, ten dělá něco špatného, ale za účelem, že mu má bolest přinést dobrý pocit. Nejedná tak z důvodu, že by pro sebe chtěl zlo. Tím pádem můžeme říci, že každý touží po věcech, které mu mají přinést dobro a nezáleží zde na tom, zda tyto věci jsou ve své podstatě dobré či špatné. Protože pokud já volím ty špatné, tak se má podstata po touze po dobru nemění, pouze jsem neprošel procesem vědění a já nevím, že tato věc není dobrá, a že mi dobro nepřinese. Z tohoto důvodu já nemohu činit zlo vědomě.

---

²⁹ Segvicová H., Nikdo nechýbuje úmyslně:smysl Sókratovského intelektualismu, s. 36.

³⁰ Tamtéž, s. 36.

3.4. Zlo činit a zlo trpět

Jak jsme si řekli v minulé kapitole, člověk nemůže činit zlo vědomě. Jaké zlo má, ale Sókrates na mysli a v jakých formách se můžeme se zlem ve světě setkat?

V dialogu Gorgias (Gorg. 509c6) Sókrates porovnává dvojí zlo. První zlo je, když my nebráníme nespravedlnosti, tedy je nám zlo činěno a druhé zlo je, když my sami nespravedlnost činíme. Otázkou zde zůstává, jak se oběma druhům zla můžeme vyvarovat. Jako řešení vidí Sókrates podle Hedy Segvicové buď u moci (δύναμις), a nebo u přání (βούλησις). Ve chvílích, kdy s námi nemá být zacházeno nespravedlivě, tak k tomu podle Sókrata potřebujeme moc. Ve chvíli, kdy moc máme můžeme se bránit nespravedlivému jednání. Tato moc může spočívat i ve fyzické síle oproti druhému řešení, kdy nespravedlnost činíme sami. Jak je tomu ovšem v tomto případě? Odpověď je velice jednoduchá, zde stačí pouze to, abychom bezpráví nečinili. Je zde důležité, abychom nejednali nespravedlivě. Heda Segvicová cituje Sókrata: „... abychom se nestali obětí nespravedlivého jednání, potřebujeme moc v běžném slova smyslu; touto mocí může být často i obyčejná síla. Abychom se však vyhnuli páchání nespravedlnosti, potřebujeme, aby se naše vůle nacházela v určitém stavu.“³¹ Ve chvíli, kdy my tuto vůli máme, nejsme schopni páchat jakékoliv zlo a tedy ani nespravedlnost. Tato vůle je vůlí nejvyšší a tak nemůže podléhat žádným slabostem.

Každý člověk podle Sókrata má už od přirozenosti dáno, že usiluje o své vlastní dobro a snaží se, aby se mu dobře dařilo. Úsilí o dobro u člověka převládá stejně jako úsilí o zjištění pravdy. A právě z přirozenosti neusilujeme o to, co je zdánlivě dobré, ale o to co je ve skutečnosti dobré. Neustále si pokládáme otázku, zda je toto či toto skutečně dobré. Je to otázka, která nás doprovází po celý náš život, a můžeme jí brát za jednu z nejdůležitějších otázek v našem životě. Heda Segvicová říká, že neustále nás doprovází snaha najít dobro v tomto světě a tak naše touhy jsou k dobru neustále tlačeny a směřovány.³²

---

³¹ Segvicová H., „Nikdo nechýbuje úmyslně:smysl Sókratovského intelektualismu“, s. 39.

³² Tamtéž, s. 40.

Z dialogů Prótagoras a Górgias nám tedy vyvstává na povrch zjištění, že člověk nechybje úmyslně, tedy že člověk nečiní zlo ve chvíli, kdy byl schopen díky „měření“ ve svém rozumu rozpoznat, že to je zlé. A právě protože žádný člověk už z přirozenosti nechce činit nic zlého, ale chce jen to co je dobré. Můžeme tedy říci, že nikdo nečiní nic zlého úmyslně a vědomě. Z toho to pojetí je patrné, že kdo dělá něco zlého, tak nechce konat toto zlo, ale pouze se plete a není schopen rozeznat reálnou povahu toho, co koná.

Když člověk nechybje úmyslně, tak není možná akrasie. Podle Hedy Segvicové je akkratické jednání definováno jako jednání navzdory vlastnímu úsudku, navzdory úsudku o tom, co by v dané situaci bylo lepší učinit. Jak Heda Segvicová píše, akkratický člověk dělá něco zlého s vědomím, že to je zlé a zároveň si uvědomoval jinou možnost, kterou mohl zvolit a konat a která by byla lepší - dobrá.³³ A právě toto Sókrates zcela odmítá a akrasii popírá. Člověk, který by měl pravé vědění dobra, by nic zlého nekonal. Pro Sókrata pojem vůle má zcela jiný význam než jaký známe dnes.

Podle Hedy Segvicové lze za širší pojetí akrasie považovat jednání, které ve svém vlastním úsudku nečiní, co je nejlepší. Platnost akrasie je možná pouze tehdy, pokud jednající vybírá z několika alternativ, které jsou možnostmi v jeho jednání.³⁴ Jako příklad můžeme uvést, kdy jednající se rozhoduje mezi dvěma možnostmi co dělat. První z nich přijímá jako správnou a přesto si vybírá tu, kterou považuje za špatnou, tedy možnost druhou.

Tj., když diabetik má volbu dát si čokoládu a ví, že mu zhorší jeho zdravotní stav, a přesto neodolá a ačkoliv měl vědění o následných zdravotních komplikacích, které mu čokoláda způsobí tak přesto volí tuto možnost čokoládu sníst. Toto Sókrates zcela odmítá a popírá, protože toto chování jednajícího v sobě zahrnovalo hodnotící soudy. A hodnotící soudy jsou závislé na vědění, jelikož bez vědění já nejsem schopen vyhodnocovat situace a tvořit jakékoliv soudy a úsudky. V tu chvíli, kdy si jednající osoba vybrala jednu z možných alternativ, dala přednost té alternativě, kterou v tu danou chvíli považovala za nejlepší. Diabetik tak volil ne ze slabé vůle, kdy znal možné pro něho špatné následky, ale proto, že nebyl schopen si zcela dokonale díky vědění tyto následky připustit.

---

³³ Segvicová H., „Nikdo nechybje úmyslně:smysl Sókratovského intelektualismu“, s. 45.

³⁴ Tamtéž, s. 45.

A proto se zde podle Sókrata nedá mluvit o slabosti vůle, protože diabetik pro sebe nechtěl zlo, ale dobro, což pro něho byla chvilková slast způsobená sladkostí požití čokolády. Kdyby měl pravé vědění tak by byl schopen předvídat do budoucnosti, kde mu čokoláda způsobí bolesti, vážné zdravotní problémy, nebo dokonce smrt. “Zlé věci nikdo úmyslně nepodstupuje (ἐπί Υε τά κακά οὐδεὶς ἐκὼν ἐρχεται), ani ty, o kterých se domnívá, že jsou zlé (οὐδέ ἐπί ἅ οἶεται κακά εἶναι); není to, jak se podobá, v přirozenosti člověka (ἐν ἀνθρώπου φύσει), aby chtěl podstupovat ty věci, které jsou podle jeho mínění zlé (ἐπί ἅ οἶεται κακά εἶναι ἐθέλειν ἰέναι), místo dobrých; a kdykoli je přinucen vybírat si jedno ze dvou zel, nikdo si nevybere větší, je-li možno si vybrat menší.³⁵ Člověk, který ví o určité věci, že je zlá, tu zlou věc není schopen úmyslně činit. Protože ten, kdo má vědění, nemůže mít podle Sókrata zároveň odporující mínění tomuto vědění.³⁶ Zde můžeme říci, že Sókrates zastává názor, že člověk je ze své přirozené podstaty dobrý.

Jak jsem uvedla na začátku kapitoly, máme dvojí zlo. V prvním případě kdy je nám zlo činěno a proti kterému se můžeme bránit mocí a druhé zlo, kdy já sám zlo činím. Ve chvíli kdy já sám zlo činím, nemůže se jednat o můj záměr, protože já zlo činit nechci, ale jde pouze o mé nedostatečné vědění. Z tohoto důvodu já podle Sókrata zároveň nemohu jednat akraticky (tedy podlehnou slabosti vůle), protože akrasie musí obsahovat hodnotící soudy. A ve chvíli, kdy já vytvářím hodnotící soudy tak já musím mít nějaké vědění, jinak bych nebyl schopen podívat se do budoucnosti na možné důsledky a tak dvě věci porovnat a zhodnotit. V tom případě, že já jsem zvolil špatně, mé jednání nebylo založeno na vědění, nýbrž na mínění.

3.5. Popírání akrasie

Segvicová uznává, že popírat akrasii je velice složité. Každý člověk může přece namítat, že věděl, že daná věc, kterou konal, byla špatná, a přesto jí konal dál. Už z vlastní zkušenosti můžeme říci, že jsme dělali něco, o čem jsme věděli, že to je špatné a přesto jsme podlehli vášni. Asi jako dítě, které leze přes plot krást sousedovi sladké

³⁵ Segvicová H.; „Nikdo nechýbuje úmyslně:smysl Sókratovského intelektualismu“, Prot. 358c6 – d4.

³⁶ Tamtéž, s. 46.

hrušky. Toto dítě už ví, že se jedná o krádež a že krádež je něco špatného, ale neodolá a podlehne vášni po sladké chuti hrušky. Asi každý z nás může říci nějakou zkušenost, kdy podlehl slabé vůli. Heda Segvicová za příklad tohoto pojetí akrasie uvádí citát od Ovidia „video meiora proboque, deteriora sequor“ – což je v překladu „Sic vidím a schvaluji lepší, vésti se však dám horším.“³⁷ Ovidius zastává názor, že člověk podléhá slabostem a to i přesto, že vidí lepší. Heda Segvicová říká, že latinské sloveso vidět (videre) můžeme nahradit v tomto případě Sókratovským a řeckým slovesem poznat.³⁸ Poznává-li akratik, že dělá něco špatného oproti svému vědění o tom, co je dobré, tak díky Sókratovské argumentaci proti akrasii zjistíme, že je tato domněnka nemožná a chybná. Tento jednající totiž nepodléhá slabosti, tedy není možné, aby byl akratikem, ale pouze podle Sókrata podléhá nevědomosti o vlastní nevědomosti. „Akratik nejen že neví, co je dobré či nejlepší, ale také se mylně domnívá, že to ví.“³⁹ V tomto případě říká Heda Segvicová, že akratik trpí nevědomostí o své nevědomosti a není schopen si připustit Sókratův citát „Vím, že nic nevím.“

Akrasii můžeme podle jiných interpretů, jak píše Heda Segvicová také chápat i druhým způsobem, a to jako jednání navzdory vlastnímu úsudku. Jednání navzdory vlastnímu úsudku by bylo to jednání, kdy bych volil, aniž bych to považoval za jakkoliv dobré. U tohoto druhu jednání nejde ani o touhu a ani o podněty, které tvoří základ, podle kterého jedním. Akratik tedy může jednat tak či onak, aniž by předtím promýšlel, zda to dané jednání je dobré či špatné. Tím hnacím motorem v tomto případě by bylo pouze to, že to dělat chce.

Segvicová tvrdí, že pro Sókrata je toto chápání akrasie zcela nepřijatelné, protože člověk podle něho nemůže vykonávat nic, co by předem neprošlo v jeho mysli hodnotícími soudy. I to jednání, které by vycházelo z touhy, muselo nejprve projít hodnotícími soudy. Soud je pro Sókrata to, co určuje, jak člověk bude jednat. Pro ty, co uznávají akrasii, bývá lepší úsudek něčím více než samotný úsudek o tom, které jednání je lepší. Sókrates podle Segvicové tvrdí, že nestačí brát nějaké jednání za dobré, pokud o tom nejsem zcela přesvědčen díky vědění. Šlo by totiž o mínění zdánlivého dobra,

---

³⁷ Segvicová H., Nikdo nechýbuje úmyslně:smysl Sókratovského intelektualismu, s. 52; Ovidius, Metam. VII, 20 přeložil F. Stiebitz

³⁸ Segvicová H., „Nikdo nechýbuje úmyslně:smysl Sókratovského intelektualismu“, s. 52.

³⁹ Tamtéž, s. 52.

kteře se pouze jako dobro tváří, ale samo o sobě dobrem není. Z toho vyplývá, že člověk nemůže mít pouze částečné vědění o tom, co je dobré a zlé. Když vlastním toto vědění, vlastním podle Segvicové zároveň uspořádaný princip, který velí celé mé duši. Mít takové vědění znamená mít promyšlené důsledky všech svých přesvědčení a mínění a všechny jejich vzájemné vztahy.“⁴⁰

3.6. Sókratovo pojetí touhy

V této části si ukážeme jak je to u Sókrata s pojetím touhy a motivace. Říká, že touhy neexistují a popírá jakékoliv možné city, nebo touhy a city chápe jinak? Dokážeme si, že Sókrates touhy a city nepopírá a že každá touha v sobě musí obsahovat vědění. Na závěr se budeme zabývat pojmem strachu, a jaký význam má strach pro člověka.

Sókrates jako protiklad k touze staví mínění. Jak už jsem psala, Sókrates nepřipustí, že by touha mohla přemoci vědění, a že by člověk, který má vědění, mohl touze podlehnout. Jak ale tedy chápe samotný pojem touha? Heda Segvicová píše, že odpůrci Sókratovské teorie říkají, že člověka neovládá vědění, ale vášeň, libost, nelibost, láska, nenávisť a strach. Sókrates, ale nechápe strach jako touhu, ale pojímá ho jako očekávání něčeho špatného. Strach tedy musí obsahovat v sobě složku chápání něčeho špatného.⁴¹ Jako když se arachnofobik obává pavouků. Jeho strach nepramení ze samotného pozorování samotného pavouka a to ačkoliv se tak sám domnívá, ale ze strachu z kousnutí a následné bolesti, či smrti. Arachnofobik chápe to špatné, co by mu pavouk mohl způsobit, tedy v jeho mysli proběhl proces vytváření úsudku a ten až vyvolal strach z možného nebezpečí, které v sobě obsahuje i pro napadenou oběť něco zlého.

Sókrates se neptá, zda síla lásky, strachu, vzteku či rozkoše může v člověku být vyšší než touha jednat v souladu s vědomostmi či rozumovou volbou. Existují případy paniky (například, když někomu z úleku „z dřevění nohy“, nebo naopak nekontrolovatelně utíká), případy ztráty kontroly ze vzteku či žárlivosti, atd. Zcela jasně

⁴⁰ Segvicová H., „Nikdo nechýbuje úmyslně: smysl Sókratovského intelektualismu“, s. 55.

⁴¹ Tamtéž, s. 56.

jsou případy, kde můžeme říci, že nás to přimělo dělat něco v nás. Avšak stejně zjevně toto nejsou případy, kde se konatel rozhodne jednat, a už vůbec ne případy, kde se rozhodne jednat proti svému úsudku. Je taky pochybné, zda člověk ve spárech takových psychických sil vůbec uvažuje.

Například, když uvidíme autonehodu, při které se těžce zranil člověk. Moc dobře budeme vědět, že bychom měli dotyčnému pomoci, ale nebudeme schopni se hnout z místa a cokoliv konat. V takovéto chvíli můžeme namítat, že jsme podlehl strachu. Ale Sókrates by s námi nesouhlasil a zastával by pozici, že máme pouze nedostatek vědění. Tento nedostatek vědění nespočívá podle Sókrata pouze v uvědomění si, že bych měl pomoci, protože to je správné, ale tento nedostatek vědění v sobě obsahuje i nedostatek vědění o tom jak pomoci. Kdybych věděl, jak danému člověku pomoci, nestalo by se, že bych měl strach. Ve skutečnosti jsem tedy nepodlehl strachu, ale nedostatečnému vědění.

Jak Platón naznačuje, „přemožení“ není o souboji sil, ale o vládě, autoritě či rozkazu. Sókrates tvrdí, že když má někdo strach, neznamená to, že je přemožen emocemi, člověk ve skutečnosti podléhá sám sobě, a svému nedostatku vědění.(Prot. 358d)

U samotné touhy je tomu tak podle Segvicové , že musí v sobě zahrnovat mínění a přesvědčení o tom, že to po čem toužím, je pro mne dobré.⁴² Opět nebudu a ani nemohu toužit po něčem, co by mi mohlo způsobovat zlo. Ve chvíli, kdy já, jako diabetik, budu toužit po čokoládě, ačkoliv vím, že jí nemohu, budu jí chtít pro tu chvíli, kdy mi bude způsobovat dobro – tedy sladkou chuť v puse. Takže já když toužím, tak vždy toužím po dobru.

Pro tuto teorii bývá právě Sókrates velmi často nařčen že touhy a pocity redukuje na pouhé mínění. Podle Hedy Segvicové ale Sókrates neredukuje touhy a pocity na mínění, ale jen zastává názor, že touhy a pocity jsou součástí myšlení. Jedná-li člověk zle, nikdy to není tím, že by podlehl touze, nebo libosti, ale tím, že pouze u něho neproběhl dostatečný proces myšlení a tvoření správných úsudků. Každý člověk však podléhá strachu. Jde zde pouze o to, jak má člověk strachu podléhat. Statečný člověk podléhá

---

⁴² Segvicová H., „Nikdo nechýbuje úmyslně:smysl Sókratovského intelektualismu“, s. 56.

strachu správně. Statečnost jakožto jedna ze ctností v sobě zahrnuje správné vědění zlého a dobrého.⁴³

3.7. Závěr k pozitivnímu obhájení akrasie

Nyní se dostáváme k hlavnímu tvrzení, že Sókrates neredukuje touhy na pouhé mínění a ani je neopomíjí. Touha je totiž úzce spjatá s věděním. Jak už jsme si řekli, člověk vždy touží po dobru a chce pro sebe jen dobro. Takže, když ženatý muž touží po jiné ženě tak touží po slastných okamžicích, které mu milenka může nabídnout a nikoli netouží po problémech, které mu může nevěra způsobit, jako jsou odhalení nevěry, rozpad manželství, atd. Pro nedostatek vědění, a nedostatek schopnosti poměřit výhody nevěry s riziky nevěry se může stát, že muž zvolí špatně a k nevěře dojde. Zde to ale podle Sókrata nemůžeme nazývat akrasíí, tedy podlehnutí slabosti, nýbrž nedostatečným věděním. Jinak tomu je u strachu. Strach Sókrates nebere za touhu, ale jako předběžné vědění o něčem, co může být špatné. A tak každý člověk strachu podléhá, ale pouze statečný člověk podléhá strachu správně.

Celou tuto interpretaci Hedy Segvicové k Sókratovu popření akrasie a k tezi „že člověk nečiní zlo vědomě“, můžeme shrnout následovně. Sókrates vkládá nejvyšší hodnotu do vědění a celý lidský život má stát na lidském rozumu a moudrosti. Člověku nemá jít o nic jiného než se vzdělávat a snažit se dosáhnout nejvyššího vědění a zároveň se stát ctnostným, jak říká Sókrates. Protože člověk, který dosáhne vědění, nemůže ve svém životě chybovat a jednat nemorálně. Podle Sókrata je patrné, že je člověk ze své přirozenosti dobrý a chce ve svém životě jen dobro a nemůže chtít nic jiného. Nikdo nemůže toužit po zlu. To nám potvrzuje věta, že člověk nečiní zlo vědomě. Vědomě můžeme nahradit slovem úmyslně, který má podle Hedy Segvicové pro Sókrata stejný význam. Jinak tomu je u pojmu mínění, které je často zaměňováno s pojmem vědění. Pojem mínění, ale nemá tak vysokou hodnotu jako vědění a nemůžeme ho brát za pravdivý. Protože akt, který je založen pouze na mínění neprošel pomocí rozumu

---

⁴³ Tamtéž, s. 57.

člověka hodnotícími soudy na rozdíl od aktů, které jsou činěny přes vědění. A pouze akty, které jsou závislé na vědění, jsou doopravdy pravdivé a mají pro nás význam.

Jak tedy Sókrates říká, člověk chce vykonávat správné a dobré věci. Pojem „sókratovské chtění“ můžeme použít u těch aktů, které já jsem předem promyslel a díky techné měřickému jsem je vyhodnotil jako správné. O nechtění jde v tom případě, že jsem vykonal špatnou věc. Já jsem ve skutečnosti špatnou věc vykonat nechtěl a jde zde pouze o nedostatečné vědění, kdy jsem předem neuměl situaci vyhodnotit správně. Zlo jsem v takové situaci činil omylem a v takovém případě se tomuto zlu mohu vyvarovat pouze tím, že zdokonalím své vědění a techné měřické. Se zlem se mohu setkávat, nejen ve chvíli, kdy já sám pochybím a něco zlého udělám, ale také od ostatních lidí, kteří někomu nebo dokonce mě mohou činit něco zlého (Sókrates v tomto případě užívá výrazu, že někdo činí někomu bezpráví). Tomuto zlu, pokud o něm vím, mám zabránit. V tomto jediném případě se mohu bránit pomocí moci.

4. Sókrates jako hédonista

Podle Marthy Nussbaumové není morálka něco, co se rozumí samo sebou, ale podle Sókrata má být brána za jednu z částí ctnosti. A ctnost (areté) se vyznačuje tím, že zahrnuje dovednost (techné) a vědění (epistéme). Znamená to, že když mluvíme o areté u řemeslníka, tak to znamená, že mluvíme o jeho techné. Řecké slovo techné můžeme přeložit jako umění ve významu „něco moci“. Můžeme se s Nussbaumovou tázat, zda existuje techné, díky které já budu schopen rozlišit a porovnávat určité morální vlastnosti. Tato techné musí být zcela přesná a systematická, abych mohl vlastnosti poznávat a porovnávat daleko přesněji než bez ní. Toto techné je uměním, tedy věděním jak mohu vážit, počítat a měřit. V dialogu Euthyfron vede Sókrates rozhovor s Euthyfronem o tom, jak se rozsoudit ve chvíli, kdy se neshodují, co je větší a co menší. Sám Sókrates říká „ A kdybychom přistoupili k vážení, rozsoudili bychom se, jak myslím, o tom, co je těžší a co lehčí.“⁴⁴ Toto vážení a měření Sókrates nazývá za techné měřické.

Hlavní myšlenka řeckého světa je, jaká je velká výhoda pro člověka toto vědění měřičské vlastnit. Martha Nussbaumová odkazuje na staré Řecko, kdy to, co bylo spočítatelné, bylo zároveň určité, tudíž uchopitelné, v tu chvíli sdělitelné a ovládatelné.⁴⁵ Protože to, co člověk nemůže spočítat, je ponecháno jako neurčité a neohrazené, a tím pádem vylučující se z chápání. Měření, které obsahuje vědění a díky rozvažování porovnává jeden postup s druhým, nebo zvažuje možnosti, je pro Řeky typické. Martha Nussbaumová za příklad uvádí mýtus, kde bohové se rozhodují mezi dvěma možnostmi, poté bohové umístí tyto možnosti na misky vah a zvaží, která z těchto možností je výhodnější.

Díky měření se podle Nussbaumové zbavujeme možných nejistot v tom, co bereme za správnou věc a získáváme tak větší rozvahu v životě. Výsledkem měření je dosažení pravdy, o kterou Sókratovi jde v interpretované pasáži. Jediný pravý cíl a dobro vidí Sókrates podle Nussbaumové ve slasti. Nejedná se o náhlé slasti doprovázející náš

---

⁴⁴ Nussbaumová M. C. , Křehkost dobra, Praha: Oikúmené, 2003, s. 241.

⁴⁵ Tamtéž, s. 241.

lidský život, ale jedná se o slast, která vede k životu spokojenému a které musí člověk přispět svou snahou, že se stane ctnostným. Pro Marthu Nussbaumovou se vědění tohoto druhu jeví jako výhodné z několika důvodů. Jednu z výhod vidí Nussbaumová v tom, že se věci stávají souměřitelnými a tak se redukuje z kvalitativních rozdílů na kvantitativní. Stejně tak to vidí Nussbaumová nejen u věcí, ale i u jednání, rozmyšlení, atd.⁴⁶

Zde bychom ale mohli namítat, že Sókratovi nešlo jen o kvantitu, že pro něho měla rozhodující úlohu právě kvalita, která se měla stát měřitelnou. Toto techné mělo právě být uměním či věděním, které umí poměřovat nejen v oblasti viděných předmětů, ale i uměním poměřovat hodnoty. Měřitelnost měla odstranit stejnost: „Kdybychom totiž skutečně pohlíželi na všechny cíle jako na odlišné kvantify jedné a téže věci, pravděpodobně bychom na ně měli jiný názor.“⁴⁷ Tj., když já vidím a umím poměřit rozdílnost dvou věcí a umím si z nich vybrat, co je doopravdy a ve skutečnosti lepší. Když jsem pak schopen takto smýšlet, tak nemohu podléhat vášním. Umění měřické je tedy druhem vědění, které má velký význam pro etickou stránku člověka.

Nussbaumová říká, že nesmíme považovat Sókrata za hédonistu. Hédonistickým tezí se Sókrates zcela brání, a ačkoliv chce slastný život, nejde mu o tento slastný život jako takový, ale o způsob, jakým tento slastný život si zajistit. Jak Nussbaumová píše: „Slast vstupuje do této argumentace jako atraktivní kandidát na tuto roli. Sókrates ji přijímá spíš kvůli umění, které slibuje, než kvůli tomu, že by byla přijatelná sama o sobě.“⁴⁸ Jak mám, ale tuto slast tedy přijímat? Řešení vidí v nalezení správného druhu techné, kterým je právě měřitelnost. Ale k tomu, abych mohl měřit, musím mít stanovené nějaké měřítko hodnot. Kdyby toto měřítko nebylo, nebyl bych schopen úkon měření vůbec provést a všechny poměřované věci by mi přišly stejné. Podle Aristofana ale nemůžeme poměřovat hodnoty v etické oblasti, protože mají být založeny na intuici a to i přesto, že váha, která nám má umožnit měřitelnost, je jednotná, objektivní a

---

⁴⁶ Tamtéž, s. 246.

⁴⁷ Tamtéž, s. 246.

⁴⁸ Tamtéž, s. 249.

všudypřítomná.⁴⁹ Tou rozhodující věcí má být právě slast. Podle Sókrata máme věci rozdělovat na libé a nelibé.

Martha Nussbaumová se nadále snaží dokázat, že akrasie doopravdy není možná, jak říká Sókrates. Pro lepší pochopitelnost Martha Nussbaumová rozkládá problém na tři stupně: prvním je popis problému, druhým je důkaz, že problém zvaný akrasia vůbec nevzniká a třetí stupeň je, že se jedná o alternativní diagnózu praktického omylu.⁵⁰ Akratické chování můžeme nazvat to chování, když člověk může volit mezi dvěma možnostmi a přesto zvolí tu horší, protože podlehl slasti. Nussbaumová uvádí dvě premisy, na kterých se Sókrates a Prótagoras shodli. Tou první premisou je tvrzení, že slast je totožná s dobrem a tou druhou premisou je tvrzení, že člověk se domnívá, že slast je totožná s dobrem.⁵¹ V tu chvíli může Sókrates nahradit slovo libost za dobro. Z tohoto důvodu může být Sókrates nařčen, že mu šlo o jakýsi druh hédonismu. To ale Nussbaumová následně vyvrací, když dokazuje, že nejde o samotnou slast jako spíše o tu cestu, jak této slasti dosáhnout. Jako řešení se ukazuje právě techné měřické, díky kterému já poznám, zda daná slast je doopravdy dobrá.

---

⁴⁹ Tamtéž, s. 250.

⁵⁰ Tamtéž, s. 255.

⁵¹ Tamtéž, s. 255.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo ukázat, jak Sókrates popírá akrásii a co znamená teze, že „nikdo nečiní zlo vědomě“.

V první části se vysvětluje, co znamená samotný pojem akrasie. Akrasie, neboli nezdrženlivost, je podle Aristotela chování, kdy jednající ví co je dobré a co špatné. Tento jednající má na výběr ze dvou možností jak se zachovat a přesto si vybere tu variantu, o které ví, že je špatná. Aristoteles tu říká, že jednající podlehl touze, nebo slabé vůli. Jedná se například o situaci, kdy vdaná žena se nechá svést jiným mužem, a to i přesto, že ví, že nevěra špatná. Jak by řekl Aristoteles, nevěrná žena se nechala přemoci touhou a podlehla slabé vůli. Pro Sókrata je tohle chování zcela nemyslitelné. Sókrates říká, že tato žena nepodlehla touze, ani slabé vůli, ale že ve skutečnosti neměla pravé vědění, že dělá něco zlého. Nevěrná žena tedy ve skutečnosti podlehla nedostatečnému vědění.

V druhé části se rozebírá, jak Sókrates chápe toto nedostatečné vědění. Abychom mohli správně porozumět jak velký význam má pro Sókrata právě vědění, je potřeba si nejprve rozebrat Platónův dialog Prótagoras, kde Sókrates obhajuje své myšlenky o jednotě ctností, učitelnosti ctností a ctnosti jako vědění. Sókrates dokazuje, že se ctnosti nedá naučit a že části ctnosti jsou jednotné. Jednou z těch částí je právě i vědění, které když člověk vlastní, tak se podle Sókrata nemůže stát akratikem. Vědění je pro Sókrata to nejvyšší a nejlepší, co člověk může vlastnit. Dalším důležitým pojmem je libost, kdy se Sókrates s Prótagorem shodují, že libost je dobro. Sókrates zde dokazuje, že vše libé je dobré, ale bude záležet, zda se bude jednat o krátkodobou libost, nebo o dlouhodobou libost. Krátkodobá libost je ta libost, která je pro nás dobrá jen v určitý moment, ale do budoucnosti nám přináší mnoho špatného. Jako je tomu například u nevěry. Ta v daný okamžik přináší potěchu, ale do budoucna to pro nevěrníka znamená plno nepříjemností v podobě hádek s partnerem, neustále lži a případný krach současného partnerského vztahu. Naopak dlouhodobá libost, může z počátku obnášet určité nepříjemnosti, tedy nelibosti. Když člověk začne cvičit, musí překonat počáteční fyzickou bolest, ale do budoucnosti to pro něho znamená, že bude mít krásnou postavu, bude se držet v kondici

a udržovat si zdraví. Z toho je patrné, že člověk, který má pravé vědění, je podle Sókrata schopen předvídat a díky vědění dá přednost dlouhodobé libosti před krátkodobou libostí. A naopak člověk, který toto pravé vědění nemá, často koná věci zlé. Zde se ale nejedná o jeho úmysl, nýbrž o chybu v jeho myšlení. Z této teorie vyplývá, že člověk, který má vědění, nemůže činit zlo vědomě.

Jako velice závažný, se ukazuje problém, jak člověk rozliší zlo od dobra. Sókrates vidí řešení v techné měřickém. Techné měřické je umění, které se váže na vědění a díky kterému je člověk schopen vybrat ze dvou možností tu lepší variantu.

Třetí část je věnována pozitivnímu přístupu autorky Hedy Segvicové k problému Sókratova popírání akrásie a tezi, že „Nikdo nečiní zlo vědomě“. Na otázku, zda Sókrates opomíjí emoce, Segvicová odpovídá, že neopomíjí, ale že jím pouze vkládá podřadnou hodnotu. Segvicová se nadále zabývá nemorálním chováním, které shledává možné jen v tom případě, že se u jednajícího stala chyba v jeho uvažování, a tím pádem nemohlo jít o úmysl. Člověk, který jednal špatně a to i přesto, že předem věc promýšlel a věděl, že bude konat špatnou věc, měl podle Hedy Segvicové o jisté věci pouze mínění, nikoliv vědění. Mínění totiž nemusí být založeno na pravdě a tak jednající, který má pouze mínění, může konat věc špatnou a zlou, protože si ve skutečnosti neuvědomuje, jak moc je daná věc špatná. Naopak člověk, který má pravé vědění o věcech, tak by nikdy špatnou věc nevykonal. Tento druhý případ nazývá Heda Segvicová svým pojmem „sókratovské chtění“.

Toto „sókratovské chtění“ vyplývá z faktu, že člověk pro sebe vždy chce jen dobro a nemůže chtít nic jiného. Ať udělám, co udělám, vždy to budu dělat jen pro své dobro a to i když budu konat věc zlou. Například, když jednající bude chtít spáchat sebevraždu, tak mu nejde o to, že si chce způsobit zlo. Naopak tento jednající chce pro sebe dobro, které mu má smrt přinést. Sebevrah v tomto případě neprošel procesem vědění, měl jen zdánlivé mínění a tak neví, že smrt mu dobro nepřinese. Z těchto důvodů jedinec nemůže činit zlo vědomě.

Na otázku, zda člověk podléhá touhám Sókrates odpovídá, že nepodléhá touhám, nýbrž nedostatečnému vědění. Jak je tomu, ale u strachu? Jsou situace, kdy může někdo tvrdit, že podlehl strachu a nebyl schopen nic dělat. Jako například, když se někomu

stane nějaký veliký úraz a druhý mu není schopen pomoci. Zde opět může Sókrates tvrdit, že se opět jedná o nedostatečné vědění. Protože kdyby druhá osoba měla vědění a znalosti jak zraněnému pomoci, nemohlo by se stát, že by zraněnému nepomohla. Jiný druh strachu je ten strach, kdy člověk má o něčem předběžné vědění, že to je špatné a proto se bojí. Tento druh strachu bere Sókrates za správný, protože ctnostný člověk se umí bát správně, tedy předvídat hrozící nebezpečí.

Ve čtvrté části vyvstává na povrch otázka, jestli se nejedná o jistý druh hédonismu, když Sókrates mluví o libosti jako o dobru. Martha Nussbaumová na tuto otázku odpovídá, že Sókrates nebyl hédonistou, protože jemu nešlo o samotnou libost jako takovou, ale šlo mu o tu cestu jak k libosti dojít. Řešení viděla v Sókratově techné měřickém, které nás má zbavovat nejistot a správně se rozhodnout pro dobrou věc.

Použitá literatura

Primární literatura:

PLATÓN: *Prótagoras*. Praha: OIKOYMENH, 2003.

PLATÓN: *Gorgias*. Praha: OIKOYMENH, 2003.

SEGVICOVÁ, Heda: „*Nikdo nechybje úmyslně: smysl Sókratovského intelektualismu*“, In: *Rozum, ctnosti a duše*. Praha: OIKOYMENH, 2010.

NUSSBAUMOVÁ, Martha: *Křehkost dobra*. Praha: Oikúmené, 2003.

Sekundární literatura:

KAHN, Charles, *Plato and the Socratic Dialogue*. Cambridge University Press, 1998.

GRAESER, Andreas: *Řecká filosofie klasického období*. Transl. Petříček, Miroslav. Praha 2000.

ARISTOTELES: *Etika Nikomachova*. Transl. Kříž, A, upravil. Rezek, P. Praha 1996.